

İNCELEME: DİPLOMATLAR NE YAPAR: Diplomatların Yaşamı ve Görevi

REVIEW: WHAT DIPLOMATS DO: *The Life and Work of Diplomats*

Yağmur Top

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID: 0000-0001-6112-6262, yagmurrtop@gmail.com.

Kabul Tarihi / Accepted: 06.04.2020

Kitap İncelemesi / Book Review

1. GİRİŞ

Sir Brian Barder 'ın otuz yılı aşkın mesleki deneyiminin yer aldığı “*What Diplomats Do*” adlı eser, her ne kadar içerisinde diplomatlara yönelik değerli tavsiyeler ve gerçek hayattan öğretici anılara yer verilse dahi ne diplomat olmak isteyenlere yönelik bir el kitabı ne de gerçek hayata dayanan örneklere bezenmiş salt bir anı kitabıdır. Bunun yerine yazar kitabın adının hakkını verircesine diploması ve diplomatik yaşamı konu ederek, kendisinin de belirttiği gibi, diplomatların gerçekte ne yaptıklarını ve bunun onlara nasıl hissettirdiğini, diplomat olmanın tam olarak nasıl bir şey olduğunu ve günlük hayatında ne gibi zorlukların olduğunu, mesleki yaşamın aile hayatı üzerindeki etkileri gibi konuları ele almakta, kendi diplomatik ve politik becerilerine yer vererek süreci okuyucuya tüm yönleriyle aktarmaktadır. (ss.6-7) Bu aktarım zekice kurgulanmış hayali genç çift, *Adam ve Eve*, aracılığıyla yapılırken aynı zamanda Adam'la birlikte bir diplomatın, mesleki tercih döneminden Dışişleri Bakanlığındaki ilk iş gününe ve Büyükelçiliğe doğru uzanan kariyer basamaklarına ve en nihayetinde de emekliliğine kadar olan sürece adım adım şahit olmaktadır. Dahası tüm bu süreçleri bir diplomatın gözünden anlatan eser, yabancı ülke yürütülen diplomatik ilişkilere, o ülkede yaşanan ilginç deneyimlere ve yazarın anekdotları eşliğinde diplomatların dış politikaya etkilerine tanıklık etme fırsatı sunmaktadır.

Kitap *on dört bölümden* oluşmakta ve her bir bölüm ele alınan temele ilişkin kısa bir özet ile başlamaktadır. Bu süreçte baş karakter Adam'ın deneyimlerinin aktarılmasıyla okuyucu diplomatik yaşama dair bir yolculuğa çıkarılır. Tüm bölümler "*As an example*" ile başlayan ve yazarın Adam'ın deneyimlerine paralel kendi hayatından anılarına yer verdiği eğlendirici ve öğretici metinlerle, ki bunlar italik yazılmıştır, pekiştirilerek anlatılmasıyla devam eder. Bu kısımlarla bir yandan konuya ilişkin Barder'in kendi deneyimlerine ayrıntılarıyla yer verilirken diğer yandan da bu paylaşımın diyaloglar aracılığıyla sıkıcı bir bilgilendirme yazısı olmaktan uzak, keyifli bir okumaya dönüştürüldüğünü görmekteyiz. Tecrübeli emekli diplomatın kendi anılarına yer verdiği bu bölümler, Adam'ın kurgusal diplomat yaşamına daha fazla güvenilirlik kazandırmaktadır.

Kurgu karakterler Adam ve Eve'in tanıtıldığı giriş bölümünde yazar, kitapta geçen diplomatik yaşamların gerçek hayatı yansıtmasına rağmen neredeyse tamamının kurgu olduğunu belirtmektedir. (s.6) Keza gerçek bir diplomatik soruna neden olmamak için Adam'ın hizmet verdiği ülkelerin bir kısmı bu sebeple kurgulanmıştır. Bu bağlamda herhangi bir haritada bulunmayan hayali ülkeler ve başkentleri karışıklığa sebebiyet vermemek adına metinde özellikle tırnak içinde, örneğin “*Côte Noire*”, “*Pazalia*” gibi, verilmiştir. Bu ilginç isim seçimlerinin ise teolojik veyahut mistik özel bir anlamı olmadığını belirten yazar, eski ve modern diplomatların birçok aktivitelerini ve eşlerinin rolünü göstermek için “*Adam*” ve “*Eve*” kullandığını belirtmektedir. (s.7) Ayrıca yazar daha kitabın giriş kısmında bunun bir anı eseri olmadığını ve Adam'ın da yazarın kendisini temsil etmediğini belirterek bu kurgu karakter

üzerinden amacının diplomatların türlü kapasitelerde ve çok çeşitli koşullarda ne yaptıklarını göstermek olduğunu dile getirmiştir. (s.8)

Diplomatların ne yaptığı hakkında hiçbir fikri olmayan Adam'ın diplomatik kariyer sürecindeki ilk adımlarının konu edinildiği ikinci bölümde, Adam üzerinden mesleki tercih nedenleri, başvuru süreci, diplomatlık görev kabulü için hangi aşamalardan geçildiği, aranan kriterlerin neler olduğu ve sürecin nasıl işlediğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Elbette ki bu süreçler İngiliz bürokrasi sistemini yansıtan süreçlerdir. Yazar bu kısımda kendinin de dahil olduğu başvuru kabul ve inceleme prosedürlerine de yer vererek süreci iki açıdan gözler önüne sermektedir. (s.17) Dahası bu süreçler aktarılırken Adam'la birlikte okuyuculara da "Diplomatlar ne yapar?" sorgulatan yazar böylelikle konuya yönelik bir giriş yaparken diğer yandan mesleki yeterliliğe ilişkin okuyuculara ipuçları vermektedir.

Kurgu karakter Adam'ın diplomatik kariyerindeki ilk görev günü ve sonrasında yaşanan süreçlerin ele aldığı üçüncü bölümde, metinde geçen diyaloglar eşliğinde Dışişleri Bakanlığının tam olarak ne için var olduğunu sorgulamaktadır. Bu bölümde Adam aynı zamanda diplomatlık mesleğini ve içeriğini anlamaya çalışırken diplomatların ne yaptığını da sorgular. Yazar ise diyaloglar şeklinde verdiği yanıt arayışını şu sözlerle dindirir; "Biz Britanya'nın başka ülkelerle olan ilişkilerinde ulusal ve uluslararası çıkarlarını teşvik ediyor ve koruyoruz". (s.31) Ve şöyle devam eder, "İngiltere hakkında deniz aşırı ülkelere ve ev sahibi ülkelere hizmet veriyor, politikalarımızın karşımızdaki devletleri nasıl etkilediğini ve çıkarlar doğrultusunda nasıl bir işbirliği sağlanabileceği hakkında çalışmalar yapıyoruz (...) her şeyden önce diğer ülkelere giderek onların algılarını ve beklentilerini harekete geçirecek, politikalarını etkileyebilecek unsurları dahası sahip olduğu ekonomik ve askeri politikalarının ne kadar güçlü veya zayıf olduğunu öğrenerek ne tür adımlar atacağını anlamaya yardımcı oluyoruz". (s.32) Görüldüğü üzere böylelikle yazar diplomasi ve diplomatlara yönelik kendi görüş ve tanımlamalarına yer vererek okuyucuya oldukça net bir çerçeve çizmiştir. Bunların yanı sıra diplomatların İngiliz politikaları ve değerlerine ilişkin yerel halk görüşünü olumlu bir şekilde oluşmasına teşvik etmek için halkla ilişkiler rolüne de sahip olduğunu belirten yazar ayrıca, bazı ülkelerde yasaklanmış olsalar bile, diplomatların yerel muhalefet unsurlarıyla temas halinde olması gerektiğini, böylece bu kişilerin bir sonraki iktidar olarak başa gelmeleri durumunda İngiltere ile ilişkilerin hali hazırda iyi olacağını belirtmiştir. (s.33) Bu noktada yazarın "Dışişleri bakanlığı gerçekten ne yapıyor?" sorusu üzerinden İngiltere'nin diplomatik açıdan takındığı tutum ve tavrı "demokrasi söylemlerine" dayandırarak İngiliz diplomatı olmanın verdiği rolü hakkıyla yerine getirdiğini görmekteyiz.

Adam'ın elçilik yaşamının anlatıldığı dördüncü bölümde ise Büyükelçiyle ve meslektaşlarıyla olan ilişkileri, ev sahibi hükümetle yürütülen insani ilişkiler ve gelecekteki görevlendirmelere yönelik kararlara yer verilmiştir. Elçilikte meslektaşlarıyla olan ilişkilerin diplomatlar adına mesleki iç huzur ve profesyonel etkinlik için oldukça önemli olduğunu belirten yazar, uyum sağlamanın ince diplomatik becerileri gerektirdiğini yoksa elçilikteki görev süresinin sorunlu olabileceğini belirtmiştir. (s.43) Elçilik çalışma saatlerinin esnekliğine ve davetlerin içeriğine değinen yazar, zorunlu davetlerin aslında diplomatik ilişkilerin ilerlemesi için bir fırsat ve yeni kilit isimlerle dahası potansiyel olarak etkin bir yerelle temasa geçilmesini sağlayan oldukça önemli bir etkinlik olduğunun sık sık altını çizmiştir. (ss.48-49)

İlk yurt dışı görevinin konu edildiği beşinci bölümde, Adam'ın daha önce hiç gitmediği yabancı bir ülkede görev yaparken yaşadığı zorluklara değinerek yalnızlık hissine vurgu yapan yazar, kurgusal karakterini bu içsel sorgulama süreçleriyle diplomatik yaşama ilişkin farklı yönleri okuyucuya aktarmıştır. İlk deniz aşırı görev yeri olarak sorunlu bir ülke olan, elbette ki gerçekte var olmayan bir yer, 'Côte Noire' tercih edilerek Adam'ın görev süresince yaşadığı zorluklar ayrıntılarıyla ele alınmıştır. (s.62) Keza yazar başkent 'Cameko'da, tıpkı ülke ismi gibi bu da kurmacadır, bir diplomatın gözünden ülke hakkında hem kültürel hem de yerel hayata ilişkin gözlemlere yer vererek okuyucuya keyifli bir anlatı sunmuştur. Bölümün sonuna doğru her okuyucu için olmasa da benim için keyifli bir aktarımla Adam'ın 'Côte Noire'de

hayatının kadını Eve ile tanışmasına yer verilmiştir. Böylelikle kurgu hikâyeye eş faktörü de dahil olmuştur.

Adam'ın kariyerinin başlarında Birleşmiş Milletler (BM) bünyesindeki görevi ve çok taraflı diplomasi ilişkin bilgilerinin aktarıldığı altıncı bölümde, uluslararası alanda yaşanan anlaşmazlıklara ilişkin BM'nin rolüne ve buna paralel olarak diplomatların işlevlerine yer verilmiştir. Yazar tüm bu süreçte diplomatların gerçekte ne yaptığını sorgularken, bu kitabın sadece diplomatlığa veya diplomasiye ilişkin belli bir bilgi birikimi olan okuyuculara yönelik bir ürün ortaya koymadığını fark ediyoruz. Diplomatlar ve diplomasiyle ilgili çoğu kavramı ve kurumu ekstra açıklayarak herkesi hedef kitlesi haline getirerek yazar, böylelikle diğer okuyucularını da düşünmeyi ihmal etmemiştir. BM bünyesinde karar alma süreçlerine etki eden parametrelerin iç yüzünü, ülkeler arası denge ve etkileşimler bağlamında ele alarak oldukça açıklayıcı bir şekilde okuyucuya aktarmıştır. Bölümün devamında ise yazar, çok taraflı diplomasiye ilişkin diğer ayrıntıları kurgu karakter Adam ve taraflar arasında yapılan diplomatik görüşmeler aracılığıyla okurlara sunmaktadır. Keza Adam'ın görev hayatı İsrail ve Suriye güçlerinin çatışması, İsrail'in Filistin toprağı olan Gazze'yi kısmen işgali gibi Orta Doğu'ya ilişkin birçok krizle aynı zamana denk gelmiştir. (s.77) Hareketlenen gündem içerisinde İngiltere adına Adam'ın da dahil olduğu birçok BM görevlisinin konuya dahil bazı tarafların bir araya getirme çabası ve daimî üyelerin konuya ilişkin raporlarına yer verilmiştir.

Düşmanca ilişkilerin olduğu ülkelerde diplomasi işleyişine yer verdiği yedinci bölümde yazar, ülkeler arası ikili ilişkileri üç farklı türe ayırarak (ilki dostane ilişkiler, ikincisi ortak çıkarın ve iş birliğinin olduğu ancak ilişkilerin yanlış anlaşılmaya müsait olabileceği durumlar, üçüncüsü ise karşılıklı olarak şüphenin olduğu ve ulusal çıkar çatışmasının yaşandığı düşmanca ilişkiler (ss.93-94)) okuyucuya kısa bir ön bilgilendirme yapılmıştır. Ardından düşmanca ilişkiler içindeki ülkeyle olan diplomatik ilişkilerin temel parametrelerini Adam'ın yeni görev yeriyile birlikte bir macera kurgusuyla işlemiştir. Bir diplomatın içerisinde olabileceği bu tarz bir ilişki durumunda karşılaştığı sorunlara ve yaşanabilecek zorluklara yer verirken diğer yandan da bu durumda yapılması gereken diplomatik hamleler metin içinde ele alınmıştır. Baş karakterimiz Adam, İngiltere ile ilişkilerinde üçüncü kategoriye giren 'Sifimar'da, metinde Doğu Avrupa'nın komünist yönetimli 'Boronia' ülkesinin başkenti olarak yer alıyor ve elbette ki tırnak içerisinde verilmesiyle de anlaşılacağı üzere hayali bir ülkedir (s.93), görevlendirilmesiyle yazar, iki ülke yetkilileri arasında geçen konuşmalar çerçevesinde yaşanan diplomatik gerginliği okuyucuya aktarmıştır. Bu bağlamda yazar, diplomatik dilin konuşmada zarif ancak bir o kadar keskin bir hale bürünebileceğini de gözler önüne sermiştir.

Yabancılarla ilişkiler başlığını taşıyan sekizinci bölümde yazar, ev sahibi ülkenin vatandaşlarının da içinde bulunduğu özel ve resmi kişileri tanıma ve kilit temasları tespit etme, geliştirme süreçlerine ve resmi ziyaretlere yer vererek diğer ülkelerin diplomatlarıyla kurulan ilişkileri ele almıştır. (s.106) Bu bölümde gerek davetler gerekse yapılan etkinlikler aracılığıyla sosyal ilişkileri geliştirme konusunda salt Adam'a değil eşine de büyük görev düştüğü belirten yazar, etkinliklerin ve davetlerin önemine vurgu yapılarak bu yolla temas kuran kişilerin daha sonra diplomatik ilişkiler için oldukça yararlı olabileceğini dile getirilmiştir. Yeterli sayıda insana etkili ve düzgün bir şekilde ulaşabildiği takdirde İngiliz dostluğu verimli ve uzun ömürlü olabileceğini belirten yazar, kurulan temasların o ülkedeki İngiliz Büyükelçiliğinin ve Yüksek Temsilciğin prestijini artıran faktörler olduğunu da sözlerine eklemiştir. (s.108) Bu bağlamda yazarın bölüm içerisinde anlattığı Etiyopya Büyükelçiliği anısı, diplomatların rolü ve etkinliğine yönelik önemli bir örnektir. 1984'te Etiyopya kıtlığın doruklarındayken, *Kraliyet Hava Kuvvetleri* (Royal Air Force), İngiliz yardım kuvvetleri, gibi Batı merkezli kuruluşların "açlıktan kurtarma rolüyle" Etiyopya'da yardım amaçlı bulunmasının yerel yetkililer tarafından tepki almasına ve sonrasında bunun üstesinden nasıl gelindiğine yer vermiştir. (s.116) Bu süreçte iki tarafın ikna edilmesinde gösterdiği çabalarla ve öncesinde kurduğu temaslar neticesinde uçakların inişine izin sağlayacak bir orta yol bulmasıyla diplomat olan yazarın rolü oldukça önemlidir.

Diplomatların Dışişleri Bakanlığı ile ilişkileri ve bu bağlamda dış politikaya etkilerini konu edinen dokuzuncu bölümde yazar, Adam'ın 'Pazalia', ısrarla hayali ülke olduğunu belirteceğim bir diğer devlet, yazarın ise Nijerya'da yer aldığı diplomatik görevlerine ilişkin örnekler çerçevesinde diplomatların ekonomik iş birliklerine ilişkin rolüne vurgu yapılmıştır. Ayrıca yazar, yetkililerin inisiyatif göstererek bazı durumlarda hükümet politikalarına meydan okuyarak birtakım alternatifleri önermek konusunda başarılı olabildiği dile getirmiştir. (s.127)

Yerel yetkililer ve diğer vatandaşlar ile sosyalleşmenin aracı olan davetler ve ağırlamaların yer aldığı onuncu bölümde yazar, diplomat eşlerinin bu noktadaki konumuna ve önemine Eve üzerinden kurgulanmış örneklerle yer vermiştir. Dahası bu davetler için diplomatlara ve elçilere verilen kısıtlı ödenekler konu edinilerek yaşanan zorluklara değinilmiştir. Buradaki dikkat çekici bir diğer örnek ise yazarın Etiyopya'daki kendi deneyimlerinin aktarıldığı kısımdır. Başkent Addis Abba'da İngiliz Büyükelçisi olarak göreve geldikten kısa bir süre sonra, elçilikteki Etiyopyalı çalışandan Maliye Bakanının Manchester United, ünlü İngiliz futbol takımı, hayranı olduğunu öğrenen yazar, bunu bir fırsata çevirerek Bakanla şahsi ilişkilerini yakınlaştırmıştır. (ss.134-135-136) İlginç olan ise kurulan bu yakınlaşmanın iki hükümet arasında daha sonraki bir zamanda yaşanan sorun karşısında uzlaşma sürecinde oldukça önemli bir rol oynamasıdır. Keza yazar tüm bu olup bitenlerin ardından teşekkürlerini iletirken Bakandan, "*Bana değil, Manchester United'a teşekkür edin sayın Büyükelçi...*" yanıtını almıştır. (s.137)

Dışişleri bakanlığı diplomatlarının kendi ülkelerindeki görevlerine yer verilen on birinci bölümde yazar, politik meselelere ilişkin karar alma süreçlere değinmiştir. Keza röportaj yapan ikili ile Adam arasında geçen diyaloglarla kurgulanan bölüm, karar alma anlarında acil durum önerileri sunma süreçlerinin nasıl işlediği, alınan kararların gerekli yetkililerin toplantıları ve temaslarıyla nasıl gündeme gelerek dış politikada vuku bulduğu okuyucuya aktarmaktadır.

Eve'in Adam'ın kurgu görev yerinde yerel bir dergiye verdiği röportajla başlayan on ikinci bölümde yazar, diplomat yaşamının eş boyutuna ve aile içi süreçlere etkisine olumlu ve olumsuz yönleriyle ele almıştır. Bir diplomat eşi olarak Eve'in kendi kariyerine yönelik planlardan vazgeçmesi, çocuklarının aileden uzakta yatılı okulda büyümelerinin yarattığı suçluluk hissi ve Adam'la birlikte yüklendiği sorumluluğun neden olduğu stresin konu edildiği bölüm, tüm bu süreçleri bir de diplomat eşinin gözleriyle görmemizi sağlamaktadır. Diğer yandan diplomat eşi olmayı düşünenlere, tüm bu zorlukları göze aldıkları takdirde, aslında çok şey öğreten ve farklı dünyaları görmeye yarayan, ufuk açan bir deneyim olduğu belirtilmiştir. (s.180) Son olarak Eve'in sözleriyle, zamanla yaşanan değişimler sonucunda diplomat eşlerine tanınan haklar ve çalışma imkanlarından bahsederek, güncel gelişmelere yer verilmiştir. (s.182)

Konsolosluk ve Ticari Faaliyetlerin konu edinildiği on üçüncü bölümde yazar, elçiliğin ve konsolosluğun bazı durumlarda nasıl birlikte hareket ederek görev aldıkları ülkedeki kendi vatandaşlarına yönelik ne gibi girişimlerde bulunduğuna yer vermiştir. Bu bağlamda kendi vatandaşına etkileyen ticari faaliyetlere yer verilerek, Elçilik ve Başkonsolosluğun gerek İngiliz yatırımları için ortaklaşa hareketler gerekse insani bir kriz anında iş birliğine yönelik süreçleri örnekler aracılığıyla okuyucuya aktarılmış ve bu kriz anlarında zamanın iyi kontrol edilmesi, kurumlar arası karşılıklı bilgi akışının hızlı sağlanması gibi konular vurgulanmıştır. (s.203)

Diplomatik kariyere yönelik geriye bakışın yer aldığı son bölümde ise yazar, diplomatik yaşamının tüm bunlara değip değmediği sorunsalı çerçevesinde içsel bir muhakemeye yer vererek, süreci Adam'ın altmış yaşında emekli olmadan önceki son görev yerinde verdiği röportaj üzerinden, kariyeri boyunca birden fazla görev alan her diplomata sorulabilecek sorular eşliğinde sorgulamaktadır. Uzun yıllardır diplomat olmanın nasıl bir his olduğu, diplomat olmanın Adam'da hangi hissiyatları uyandırdığı gibi sorgulamaların yazarın kaleminden okuyucularla buluştuğu bu bölümde, diplomatlık mesleğine ilişkin bazı püf

noktalar, elbette ki yazarın otuz yılı aşkın deneyimlerinin vermiş olduğu donanımla, paylaşılmıştır. Son olarak bu bölümde yazarın günümüz diplomat anlayışına yönelik eleştiriye yer vermiştir. Bu bağlamda Adam'a gelen sorular üzerinden yazar, gelişen teknolojilerin ardından artan iletişimle birlikte günümüz diplomatların *mesajları ileten elçiler* olarak konumlandırılmasına eleştiri getirmiş ve bu süreçte diplomatların inisiyatif olarak ve sağduyuyu da işin içine katarak hala gerçek işlerini yerine getirebilecekleri görüşüne yer vermiştir. (s.217)

Daha giriş kısmında yazarın kendi deyişiyle belirtilen hayali ancak tipik bir diplomatın hayatını günlük yaşamıyla birlikte anlatma amacı kitap içerisindeki birbiriyle uyumlu olan bölümler aracılığıyla okuyucuya oldukça başarılı bir şekilde aktarılmıştır. (s.6) Yer yer uzun cümlelerin olduğu, neyse ki karmaşık ya da ağırlıklı bir anlatımdan uzak, akıcı bir dille yazılan eserin okuması oldukça keyifli olduğu söylenebilir. Keza metin içi diyaloglarla bezenmiş sürükleyici anlatımı ile diplomatların hayatına ışık tutan bu eser, aynı zamanda diplomasi ve diplomatlarla ilişkin, basında ya da halk arasında yer alan çoğu yanlış bilgileri düzeltmekle kalmamakta, bu durumun yarattığı sıkıntılara yer vererek bir nevi okuyucunun diplomatlarla empati duymasını sağlamaktadır. Diplomatiğe ilişkin mesleki süreçlerin en ince ayrıntısına kadar yer verildiği bu eserde, yazarın kendi deneyimlerinden hareketle diplomasiye ilişkin görüşleri oldukça net görülmektedir. Elbette ki bir İngiliz diplomatın kaleminden çıkmasının verdiği İngiliz bakış açısının baskınlığı sık sık hissedildiği aşikardır. Ancak buna rağmen kitap, diplomasi açısından oldukça önemli ipuçlarını içermektedir. Dahası diplomasiye ve diplomatiğe İngiliz kurumsallığı açısından bakmak okuyucuya ilginç bir deneyim sunabilir.

Diplomatiği mesleki açıdan hedefleyen bilinçli okuyucular için kitap, diplomatik yaşamın kendilerine uygun olup olmadığı konusunda gerçekçi bir şekilde düşüncelerine yardımcı olacaktır. Ancak kitap salt diplomatik kariyer düşünen okuyucular tarafından değil, kariyer değişikliği yapmayı planlayan bireyler tarafından, aynı zamanda diplomasi ve diplomatiğe ilişkin yanlışlardan uzak tüm gerçekliğiyle bilgi edinmek isteyen genel okuyucu için de oldukça yararlı bir kaynaktır. Dahası diplomasiyle özel bir ilişkisi olmayan bu kişiler için kitap, uluslararası diplomatik alana ilişkin keyifli bir okuma sunmaktadır. Ana karakteri bir erkek olsa dahi gerek diplomatik yaşamda eşlerin önemine yapılan vurgularla gerekse diplomatik hizmette ilişkin tüm pozisyonlarda çalışan kadınların sayısının ve rolünün giderek artmakta olduğunun belirtilmesiyle metinde kadınlara da yer verilmiştir. Ancak diplomatları konu edinen bir kitap olarak eserin, tek bir kadın diplomata yer verilmeyişi oldukça talihsiz bir tutumdur. Keza sadece kadın diplomatların deneyimlerinin olmayışı değil, aynı zamanda Batılı olmayan diplomatların görüşlerine de yer vermeyişi aslında yazarın takındığı tutumun ne denli eksik ve tek boyutlu olduğunu göstermektedir. Tüm bunları bir yana bırakacak olursak eğer, kitabın girişte belirttiği amacın tüm metin içinde bir bütünlük halinde okuyucuya aktarılarak gerçekleştirildiği söylenebilir. Son olarak kitap, belli ki yazarın da düşüncelerini yansıtan, Adam'dan gelen şu cümle ile “*Her ne kadar Eve ile ben tüm bu mesleki süreçlerden zevk almış olsak dahi emekli olduğumda diplomatik yaşamı özleyemeyeceğimizi düşünüyorum.*” sonlanırken, aslında tüm kitap boyunca dengeli bir şekilde verilen diplomatik yaşama ilişkin tutumdan ilk ve son kez uzaklaştığı görülmektedir. (s.223) Ancak bu son okuyucu için değil yazar için olsa gerek. Çünkü bir okuyucu olarak ben tüm kitap boyunca diplomatiğe ilişkin etkileyici ve farklı bir yaşam okudum!

KAYNAKÇA

Barder, Brian (2014). What Diplomats Do: The Life and Work of Diplomats, Rowman & Littlefield. ISBN: 978-4422-2635-7